

ТЕОРІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОМПАНІЙ: ПОГЛЯД ХХІ СТОЛІТТЯ

Л. О. Опанасенко

аспірантка кафедри економічної теорії

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

молодший науковий співробітник

Центр комплексних досліджень з питань антимонопольної політики

м. Київ, Україна

Наукові дослідження функціонування транснаціональних компаній (ТНК) тривають вже не одне століття. Посилення активності таких компаній у світі із часом сприяло появі численної кількості теорій формування та діяльності транснаціональних компаній. Сучасні теорії формування і функціонування ТНК почали своє зародження ще в минулому столітті. Саме тому на сьогоднішній день ми маємо чимало теорій щодо ТНК. Дані теорії дозволяють транснаціональним компаніям отримати певні переваги для подальшої експансії, розширення сфер свого впливу. У цьому сенсі можна також зазначити те, що кожна теорія має певне роз'яснення щодо міжнародних інвестицій компанії. На сьогодні всі теорії можна поділити на кілька груп:

1) ринкова влада: теорія ринкової влади фірми (С. Хаймера) – ТНК виступає як суб'єкт ринкової влади; теорія монополістичних переваг (Ч. Кіндленбергер, Е. Чемберлін) – ТНК використовують недосконалість ринку, маючи переваги щодо факторів виробництва та економії на масштабах та особливий вид конкуренції, виділяючи свій товар в особливу групу шляхом відносно невисоких витрат на рекламу, маркетинг;

2) інтернаціоналізація: економія на масштабі сфери діяльності (Е. Пенроуз) – незбалансований розвиток фірми обумовлює виникнення нових не використаних в даний момент часу виробничих і фінансових ресурсів; економія на операційних витратах (О. Вільямсон) – ТНК є наслідком серії організаційних нововведень, ціль і результати яких – економія на операційних витратах; теорія інтернаціоналізації (П. Баклі, М. Кесон, Дж. Йохансон, А. Рагмен) – конкурентна перевага ТНК є їх структура, за якою власні ноу-хау не досяжні конкурентам; мобілізаційні фактори приватних іноземних інвестицій (А. Кузнецов) – враховує пряме інвестування, зокрема, регіональні інтеграції;

3) міжнародна конкурентоспроможність: модель життєвого циклу товару (Р. Вернон) – ТНК доля збереження прибутків шукає нові ринки збуту, що збільшує життєвий цикл товару; синтезована теорія життєвого циклу промислової галузі (Р. Стобоух) – ТНК відображають закономірності розвитку кожної галузі, яка має свій специфічний «життєвий цикл»; стадії розвитку ТНК (Р. Рамамурті) – три стадії розвитку ТНК: дитинство, юність, зрілість; стратегічна теорія ТНК (М. Портер) – стратегія діяльності ТНК обумовлена наявністю конкурентних переваг;

4) транснаціоналізація міжнародного виробництва: еклектична теорія (Дж. Даннінг) – виокремлення трьох груп факторів (OLI), що визначають транснаціоналізацію та обсяг іноземних активів; OLIN – концепція (К. Колотай) – виділення четвертого фактору транснаціоналізації – країни походження ТНК; LLL – модель (Дж. Метьюса) – особливості та умови форсованої транснаціоналізації [1; 2; 3, с. 57].

В зв'язку із поглибленням процесів глобалізації теорії ТНК набули нового розвитку. Це також сприяло появі нової багатофакторної концепції – еклектичної. Еклектична теорія це організаційна парадигма, яка включає елементи попередніх економічних теорій, що найбільш адекватно описують різні сторони діяльності ТНК та пояснюють особливості їхньої поведінки на ринках. Ключовими важелями виступають зв'язки з іноземними партнерами і отримання ресурсів, навчання для власної модернізації та копіювання технологій [3, с. 58; 4-6]. На думку деяких дослідників, теорія OLI забезпечує найкращу основу для єдиної загальної теорії транснаціональних компаній. Вона дає аналітичне розуміння при вивченні того, що саме спонукає компанії переміщати свій вплив за кордон, а також те, які причини існування різних форм інвестицій [7, с. 174-175]. Спроба узагальнити різні теорії була розпочата Пітером Баклі, котрий сформулював основні положення теорії «міжнародного бізнесу». Ця концепція відбиває економічні, політичні і соціальні складові міжнародного підприємництва [8]. Теорія міжнародного виробництва включає важливий розділ, що стосується впливу розвитку регіональних інтеграційних процесів на транснаціональне виробництво [9, р. 6]. Внесок П. Баклі в теорію міжнародного бізнесу був доповнений положеннями, висловленими американським дослідником Р. Кейвзом. На його думку, ТНК – провідний оператор «міжнародного бізнесу» і найкраще пояснювати його суть як об'єднання виробництв через національні кордони. За його переконанням, діяльність різних за потужністю ТНК не сумісна з поняттям «чиста конкуренція». ТНК негайно споруджує бар'єри на шляху появи в сфері її діяльності нової фірми, особливо тоді, коли конкуруючі суб'єкти господарювання схильні до проведення політики самооборони, а не політики співробітництва і взаємодії. Відхід від принципів здорової конкуренції також неминучий, коли ТНК поглинає місцеві компанії. З точки зору Кейвза ТНК із вертикальною структурою побудови, як правило, конкурують на ринках не поновлюваних ресурсів. Це змушує їх, як вважає Кейвз, «змагатися» з урядовими структурами країн-реципієнтів, які прагнуть максимізувати переклад ресурсної ренти у свій національний дохід [10, с. 262-263].

Більшість із вищезазначених теорій підкреслюють недоліки ринку та ринкову владу. Слід також зазначити, що вони відрізняються з точки зору того, що намагаються пояснити: іноземне інвестування; різні форми міжнародного бізнесу; ТНК як фірма; позиції різних країн [11, с. 14-15].

Отже, теорії транснаціональних компаній мають тривалу історію формування. Виходячи із всього вищенаведеного, незважаючи на тривалу їх еволюцію, на сьогодні не вдалося досягти певного синтезу всіх теорій, хоча ступінь їх взаємодії посилюється в процесі постійного сталого розвитку, транснаціоналізації. Теоретична база транснаціоналізації розроблялася і

розробляється представниками різних напрямків та шкіл економічної думки і ця тенденція залишається актуальною на сьогодні. Загальним недоліком всіх теоретичних концепцій є прагнення виокремити один або кілька вирішальних факторів, що визначають активізацію транснаціональної діяльності. Вже сьогодні можна констатувати основну тенденцію до посилення інтеграції, взаємодоповнюваності різних теоретичних напрямків аналізу транснаціональної діяльності. Саме тому дані теорії потребують подальшого вивчення та створення єдиної синтезуючої теорії транснаціональних компаній.

Література:

1. Buckley P. The Future of Multinational Enterprise / P. Buckley, M. Casson. – London: Macmillan, 1976. – p. 32-66.
2. Buckley P. Internalization Thinking: From the Multinational Enterprise to the Global Factory / P. Buckley // International Business Review. – June, 2009. – Vol. 18. – № 3. – p. 224-235.
3. Ткаченко Д. О. Аналіз особливостей сучасних теоретичних концепцій формування та функціонування ТНК / Д. О. Ткаченко // Причорноморські економічні студії. – 2016. – Вип. 11. – с. 55-59.
4. Dunning J. The Theory of International Production / J. Dunning // International Trade Journal. – 1988. – № 3.
5. Dunning J. The eclectic paradigm as an envelope for economic and business theories of MNE activity / J. Dunning // International Business Review. – 1990. – Vol. 9. – p. 163–190.
6. Kalotay K. The future of Russian outward foreign direct investment and the eclectic paradigm: What changes after the crisis of 2008-2009? / K. Kalotay // Competitio (University of Debrecen), Vol. 9, No. 1. – June 2010, pp. 31-54.
7. Kusluvan S. A Review of Theories of Multinational Enterprises [Електронний ресурс] / Salih Kusluvan. – 1998. – Режим доступу до ресурсу: https://iibfdergi.deu.edu.tr/index.php/cilt1-sayi1/article/viewFile/24/pdf_10.
8. Buckley P. J. Multinational Enterprise and the Globalization of Knowledge. – Palgrave Macmillan: New-York, 2006.
9. Hansen M. Economic Theories of Transnational Corporations, Environment and Development [Електронний ресурс] / M. W. Hansen. – 1998. – Режим доступу до ресурсу: <https://pdfs.semanticscholar.org/0d99/cf21f712f2461406fb35603765e99691f9e2.pdf>.
10. Підчоса О. В. Формування теорії транснаціональних корпорацій: базис та тенденції розвитку / О. В. Підчоса // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2010. – с. 257–265.
11. Ietto-Gillies G. The Theory of the Transnational Corporation at 50+. [Електронний ресурс] / Grazia Ietto-Gillies // Economic Thought, World Economics Association, vol. 3 (2). – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://etdiscussion.worldeconomicsassociation.org/wp-content/uploads/Theories-TNCs.pdf>.